

Opas maakunnan vanhusneuvoston toimintaan

Sisällys

Opas maakunnan vanhusneuvoston toimintaan	1
Oma maakunta tehdään yhdessä!	2
Johdanto	3
1. Maakunnallinen vanhusneuvosto – lakisääteinen vaikuttamistoimielin.....	4
Maakunnan vanhusneuvoston tarkoitus ja tehtävät	4
Maakunnallisen vanhusneuvoston rooli suhteessa kunnalliseen vanhusneuvostoon.....	4
Vanhusneuvoston oikeudet	6
Vanhusneuvosto ja tasa-arvolaki	6
Vaikuttamisrooli ulottuu kaikille toimialoille.....	6
Oikeus riittävään tiedonsaantiin turvattava.....	6
Vaikuttamistapoja on monia	6
2. Esimerkkejä ja hyviä kokemuksia vanhusneuvoston toimintaedellytysten varmistamisesta	8
Tekniset toimintaedellytykset	8
Toimintamäärärahat	8
Kokouspalkkiot	8
Matkakustannukset.....	8
Koulutus	9
Esteettömyys ja saavutettavuus.....	9
3. Miten maakunnallinen vanhusneuvosto perustetaan?.....	10
Esimerkkejä hyvistä toimintatavoista	10
4. Maakunnan vanhusneuvoston toiminta.....	13
Esimerkkejä hyvistä toimintatavoista	13
5. Ohjeita ja malliasiakirjoja	16
Toimintasäännön laatiminen	16

4.4.2018

Oma maakunta tehdään yhdessä!

Suomessa toteutetaan vuoden 2020 alussa merkittävä sote- ja maakuntauudistus. Uudistus on monella tapaa merkittävä, mutta sitä se on erityisesti demokratialle: nyt yli 400 eri toimijan vastuulla olevat palvelut järjestää jatkossa maakunnat, joiden päättäjät valitaan vaaleilla. Maakunnat järjestävät jatkossa muun muassa sosiaali- ja terveystalvet, pelastustoimen ja maaseutupalvelut.

Kansanvaltaisuus ja asukaslähtöisyys ei kuitenkaan synny pelkillä vaaleilla. Tästä syystä maakuntien päätöksenteon ja vaikuttamisen moniäänisyyttä haluttiin vahvistaa, ja kaikkiin maakuntiin tulee nuorisovaltuusto, vammaisneuvosto ja vanhusneuvosto. Maakuntahallituksen on huolehdittava näiden toimintaedellytyksistä. Erityisen tärkeää on yhteistyö kuntien ja niiden vaikuttamistoimielinten kanssa sekä se, että toimielin edustaa kattavasti kaikkia maakuntansa nuoria, vammaisia tai vanhuksia.

Tärkeää hyvä yhteistyö kuntien kanssa on siksi, että moni palvelu syntyy jatkossakin kunnan ja maakunnan rajapinnassa ja toimivaa keskusteluyhteyttä näiden toimijoiden välillä edellyttäen. Esimerkiksi koulu on monen nuoren kannalta keskeinen liittymäpinta yhteiskuntaan ja sen palveluihin. Siksi vuorovaikutus kuntien opetustoimen ja toisaalta maakunnan vastuulla olevan sote-kokonaisuuden kanssa on tärkeää, jotta kynnyks myös näiden palvelujen äärelle niitä tarvittaessa on mahdollisimman matala. Koulu tekee myös merkittävää ennalta ehkäisevää ja hyvinvointia laajasti edistävää työtä. Esimerkiksi erityisryhmien huomiointi ja erilaisten oppijoiden oman äänen kuuluminen on asia, johon myös nuoriso- ja vammaisneuvostot voivat tuoda oman panoksensa.

Nykyajan teknologia mahdollistaa rajattomat mahdollisuudet lisätä päätöksenteon vuorovaikutusta, ja vaikuttamistoimielimet voivat toimia tässä edelläkävijöinä. On olennaista, että mahdollisimman monien nuorten, vammaisten ja vanhusten ääni kuuluu toimielinten kautta.

Vaikka saammekin maakuntiin nämä kolme tärkeää vaikuttajaelintä, on se kuitenkin vasta lain vähimmäisvaatimus. Olennaista maakuntien toiminnalle on se, että lakisäätteiset ja muut vaikuttamistoimielimet ovat tärkeässä roolissa maakunnan päätöksenteossa, ja että sitä kautta syntyy hyvä vuorovaikutus myös maakunnan asukkaiden suuntaan.

Vuoropuhelu ja ihmisten mukaan ottaminen päätösten ja palvelujen suunnitteluun jo varhaisessa vaiheessa on paras tapa lisätä ja ylläpitää demokratialle rakentuvan hyvinvointiyhteiskuntamme hyväksyttävyyttä ja oikeutusta. Näin palvelut myös muodostuvat käyttäjälähtöisiksi. Toimivat vaikuttamistoimielimet ovatkin elimellinen osa uusien, syntymässä olevien maakuntien kansanvaltaisuuden varmistamista ja hyvää hallintoa.

Annika Saarikko
Perhe- ja peruspalveluministeri

Anu Vehviläinen
Kunta- ja uudistusministeri

Johdanto

Maakuntalain mukaan maakuntahallituksen on asetettava maakunnallinen vanhusneuvosto. Sen jäsenet tulee valita kunnallisten vanhusneuvostojen jäsenistä. Kustakin kunnallisesta neuvostosta tulee olla vähintään yksi edustaja. Maakunnan on huolehdittava asettamansa neuvoston toimintaedellytyksistä. Vaikka vastuu vanhuspalvelujen suunnittelusta, toteuttamisesta ja seurannasta on päättäjillä ja viranhaltijoilla, vanhusneuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa maakunnan toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä vanhusten ja heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta. Vaikuttamistoimielimet tulee ottaa mukaan osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen maakunnassa.

Muun muassa vanhusneuvoston valinta, kokoonpano, tarkemmat tehtävät ja toimikausi jäävät paikallisesti päätettäväksi. Tässä oppaassa tarjotaan mahdollisia toimintatapoja, jotka eivät kuitenkaan ole maakuntia velvoittavia. Useat esimerkit ovat kunnallisissa vanhusneuvostoissa hyväksi havaittuja käytäntöjä ja esimerkkejä, jotka voivat olla apuna myös maakuntatason neuvostoja perustettaessa ja toimintaa suunniteltaessa.

On huomioitava, että vanhusneuvostot ovat yksi tärkeä vaikuttamiskanava maakunnissa. Maakunnissa on muitakin tapoja vaikuttaa ja ne ovat yhdenvertaisesti muiden kanssa myös ikääntyneiden käytettävissä. Näitä ovat esimerkiksi aloiteoikeus, mahdollisuus osallistua kuulemistilaisuuksiin, kyselyihin, asukas- ja asiakasraateihin tai muuten maakunnan toiminnan suunnitteluun.

Tämän oppaan tarkoituksena on tarjota vinkkejä ja hyviä toimintatapoja siihen, miten uusi vaikuttamistoimielin voidaan valita ja perustaa ja miten se voi vaikuttavasti toimia maakunnassa.

Opas on laadittu valtiovarainministeriön ja Kuntaliiton yhteistyönä. Sen työstämiseen ja kommentointiin ovat osallistuneet työryhmässä, työpajassa ja avoimella kommentointikierroksella myös oikeusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja lukuisat eläkeläisjärjestöt, maakuntavalmistelijat sekä kuntien ja niiden vanhusneuvostojen edustajat.

1. Maakunnallinen vanhusneuvosto – lakisääteinen vaikuttamistoimielin

Maakunnan vanhusneuvoston tarkoitus ja tehtävät

Maakuntauudistuksessa osa kuntien tehtävistä siirtyy maakuntien hoidettavaksi. Muutoksen yhteydessä on haluttu huolehtia siitä, että alueen asukkaiden oikeudet osallistua ja vaikuttaa toteutuvat. Tämän vuoksi maakuntalakiin on otettu vanhusneuvostoa koskevat säännökset.

Maakunnallinen vanhusneuvosto on kunnallisten vanhusneuvostojen edustajien sekä maakunnan viranomaisten ja päätöksentekijöiden yhteistyöelin sekä edustamansa väestöryhmän vaikuttamiskanava. Se ei ole edunvalvontaelin eikä poliittinen toimija. Se asetetaan, jotta taataan ikääntyneiden henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet maakunnan toiminnassa. Vanhusneuvoston tehtävänä on vaikuttaa maakunnan toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan kaikilla hallinnonaloilla.

Tavoitteena on, että vanhusneuvosto tuo alueen ikääntyneitä henkilöitä koskevan asiantuntijuuden laajasti maakunnan toiminnan tueksi. Se voi koota ikääntyneiden kokemuksia ja mielipiteitä erilaisilla menetelmillä, kuten kyselyillä, tilaisuuksissa jne. Vanhusneuvosto tuottaa päätöksentekijöille tietoa ikääntyneiden tarpeista ja asioista, joita tulisi huomioida ikääntyneiden näkökulmasta. Vanhusneuvoston, kuten muidenkin vaikuttamistoimielinten, rooli ja tekeminen olisi hyvä määritellä tavalla tai toisella jo maakuntastrategiassa, jotta niiden toiminta istuu mahdollisimman sujuvasti osaksi koko maakuntaa.

Maakunnassa päätetään ikääntyneiden oikeuksien ja palveluiden kannalta tärkeistä ja keskeisistä asioista. On tärkeää, että ikääntyneellä väestöllä on vanhusneuvoston kautta mahdollisuus aidosti vaikuttaa. Maakunnan toimielimillä tarkoitetaan tässä maakuntavaltuustoa, maakuntahallitusta sekä maakunnan eri lautakuntia ja mahdollisia muita toimielimiä.

Vanhusneuvosto voi tehdä aloitteita, lausuntoja ja kannanottoja maakunnan toimielimille tärkeiksi katsomissaan asioissa. Vanhusneuvostot voivat lisäksi muun muassa vaikuttaa alueellisen hyvinvointikertomuksen laadintaan ja voivat muutenkin olla mukana vaikuttamassa maakunnan tasolla laadittaviin strategisiin asiakirjoihin ja suunnitelmiin. Maakunta voi antaa vanhusneuvoston edustajille myös puhe- ja läsnäolo-oikeuden sen eri toimielinten kokouksissa.

Maakunnallisen vanhusneuvoston rooli suhteessa kunnalliseen vanhusneuvostoon

Ikääntyneiden kannalta keskeisiä asioita on sekä kunnan että maakunnan vastuulla. Tästä syystä on tärkeää, että vanhusneuvostot toimivat sekä kunta- että

maakuntatasolla, ja näin ollen näillä vaikuttamistoimielimillä on suora mahdollisuus vaikuttaa eri hallinnonalojen toimintaan. Kuntien, maakuntien ja valtion tehtävät on kuvattu seuraavassa taulukossa:

Kunnat	<p>Paikallisen osallistumisen, demokratian ja elinvoiman yhteisöjä, jotka hoitavat asukkaiden päättämiä itsehallintotehtäviä ja laissa säädettyjä paikallisia tehtäviä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osaaminen ja sivistys • Terveys ja hyvinvointi • Liikunta ja kulttuuri • Nuorisotoimi • Paikallinen elinkeinopolitiikka • Maankäyttö ja rakentaminen
Maakunnat	<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaali- ja terveydenhuolto • Hyvinvoinnin ja terveyden sekä turvallisuuden edistämisen asiantuntija • Pelastustoimi • Ympäristöterveydenhuolto • Aluekehittäminen • Alueiden käytön ja rakentamisen ohjaus • Työ- ja elinkeinopalvelut • Liikennejärjestelmäsuunnittelu ja joukkoliikenteen alueellinen suunnittelu • Maaseudun kehittäminen ja lomituspalvelut
Valtio	<ul style="list-style-type: none"> • Oikeusvaltion ylläpito ja kehitys • Perusoikeuksien turvaaminen ja arviointi • Turvallisuustehtävät • Valtakunnalliset ja kv-tehtävät • Yleinen edunvalvonta

Kunnallisten vanhusneuvostojen tehtävänä on vaikuttaa asioihin, joilla on merkitystä ikääntyneiden hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen, päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen tai heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta. Moni näistä ikääntyneiden kannalta tärkeistä asioista on jatkossa maakunnan vastuulla. Tällöin niitä on tarkoituksenmukaista käsitellä maakunnan vanhusneuvostossa. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelut, joukkoliikenne sekä erilaiset kuljetuspalvelut.

Saumaton yhteistyö ja tiedonkulku kunnallisten ja maakunnallisten vanhusneuvostojen välillä on toiminnan kannalta tärkeää. Osittain kunnan ja maakunnan vanhusneuvostoissa on tarpeen käsitellä samojakin asioita. Esimerkiksi maakuntien vastuulla oleva alueiden käytön ja rakentamisen ohjaus sekä kuntien maankäyttö ja rakentaminen edellyttävät hyvää yhteistyötä ja tiedonvälitystä, jolla edistetään aidosti tarkoituksenmukaista ja tarpeellista kuntien ikääntyneiden tarpeista lähtevää rakentamista kunnissa. Kunnan vanhusneuvoston näkemykset on syytä saattaa maakunnan vanhusneuvoston tietoon ja toisaalta kunnan

vanhusneuvoston on tärkeää saada tietoa maakunnan tasolla tapahtuvista asioista. Yhteistyötä ja vuorovaikutusta kunnallisten ja maakunnallisen neuvoston välillä voi toteuttaa esimerkiksi järjestämällä yhteistapaamisia tai -tilaisuuksia.

Vanhusneuvoston oikeudet

Vanhusneuvosto on lakisääteinen, mutta sillä ei ole päätösvaltaa. Maakunnan on huolehdittava vaikuttamistoimielinten asettamisesta. Vaikuttamistoimielimet eivät kuitenkaan ole maakuntalaissa tarkoitettuja viranomaisia, jotka käyttävät julkista valtaa. Maakunta ei siten voi siirtää vaikuttamistoimielimille päätöksentekovaltaa. Vanhusneuvostoa on syytä kuitenkin kuulla ja osallistaa toiminnoissa ja päätöksentekoprosesseissa, joilla on merkitystä ikääntyneiden elinolosuhteille ja heidän tarvitsemilleen palveluille.

Vanhusneuvosto ja tasa-arvolaki

Tasa-arvolain, eli lain naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, ns. kiintiösäännös ei vanhusneuvostoa suoraan koske. Näin ollen vanhusneuvoston jäseniä nimitettäessä ei ole välttämätöntä, että kumpaakin sukupuolta olisi vähintään 40 prosenttia jäsenistä. Hyvä käytäntö on kuitenkin pyrkiä siihen, että naisten ja miesten edustus on suunnilleen yhtä suuri.

Vaikuttamisrooli ulottuu kaikille toimialoille

Maakunnan vaikuttamistoimielinten vaikuttamisrooli ulottuu maakunnan kaikille toimialoille. Vanhusneuvoston tehtäväkenttään kuuluu vaikuttaminen toimintoihin, joilla on, tai joilla se itse arvioi olevan, merkitystä ikääntyneiden elinolosuhteiden ja heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta.

Oikeus riittävään tiedonsaantiin turvattava

Jotta vanhusneuvostolla on tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa maakunnan toimintaan, maakunnan tulee huolehtia riittävästä tiedottamisesta erilaisista ajankohtaisista hankkeista, joilla voi olla vaikutusta eri vanhusryhmien elinolosuhteisiin. Vanhusneuvoston toiminnan kannalta on tärkeää, että tieto valmisteltavista asioista saadaan ajoissa, jo valmistelun käynnistyessä. Tällöin asioihin pystytään vaikuttamaan oikea-aikaisesti. Maakunnassa on yleisesti kiinnitettävä huomiota viestinnän saavutettavuuteen, jotta tieto on tosiasiallisesti kaikkien saatavilla.

Vaikuttamistapoja on monia

Vanhusneuvosto voi tehdä muun muassa aloitteita, lausuntoja ja kannanottoja. Se voi myös oma-aloitteisesti ottaa kantaa ja lausua asioista, joilla se arvioi olevan merkitystä ikääntyneiden kannalta. Se voi esimerkiksi järjestää keskustelutilaisuuksia,

4.4.2018

| tapahtumia, koulutuksia, markkinoida toimintaansa ja innostaa muita ikääntyneitä vaikuttamaan.

2. Esimerkkejä ja hyviä kokemuksia vanhusneuvoston toimintaedellytysten varmistamisesta

HE maakuntalaiksi 26 §:

”Maakuntahallituksen on huolehdittava maakunnan vaikuttamistoimielinten toimintaedellytyksistä.”

Toimintaedellytyksistä huolehtiminen voi tarkoittaa käytännössä huolehtimista seuraavista asioista:

Tekniset toimintaedellytykset

Toimintaedellytyksistä huolehtiminen tarkoittaa sitä, että maakunta voi muun muassa

- osoittaa esteettömän kokoustilan,
- huolehtii kokousten järjestämisestä ja hyödyntää tarvittaessa etäosallistumista,
- vastaa kokouksista aiheutuneista kustannuksista
- tukee tekemistä ja antaa ohjausta tai neuvontapalveluja sekä tukea tiedon hankkimiseen
- antaa apua kokousasioiden valmisteluun ja kokouksen sihteerin tehtäviin
- antaa apua kokouksiin osallistumisen matkajärjestelyissä.

Toimintamäärärahat

- Toimintaan on hyvä varata riittävät määrärahat. Erillinen määräraha talousarvioissa jätnevoittää vaikuttamistoimielinten toimintaa.

Kokouspalkkiot

- Kokouspalkkioiden maksaminen on maakunnan harkittavissa, mutta päätös ja keskustelu palkkioiden maksamisesta ja niiden määrästä olisi hyvä käydä jokaisen vanhusneuvostokauden alkaessa.
- Maakunta voi esimerkiksi päättää, että vaikuttamistoimielimen jäsenten palkkioista ja muista korvauksista on soveltuvin osin voimassa, mitä hallintosäännössä määrätään lautakunnan jäsenten palkkioista ja korvauksista.
- Keskustelu ja päätös palkkioiden maksamisesta ja niiden määrästä olisi hyvä käydä jokaisen vanhusneuvostokauden alkaessa.

Matkakustannukset

- Maakunnan budjetissa tulee varautua maksamaan vanhusneuvoston jäsenten matkakustannusten korvaukset.
- Jäsenet maakuntien vanhusneuvostoihin valitaan maakunnan kuntien vanhusneuvostoista. Suurin osa jäsenistä matkustaa kokouksiin siten eri paikkakunnalta kuin missä kokoukset pidetään. Matkakuluista voi aiheutua tosiasiallinen este osallistumiselle, ellei maakunta osallistu matkakulujen korvaamiseen.

Koulutus

- Maakunnan on kustannuksellaan hyvä järjestää vanhusneuvoston jäsenille ja maakunnan virkamiehille on hyvä järjestää koulutusta ja perehdyttää heidän tehtäväänsä. Koulutus ja perehdytys ovat tärkeitä, jotta kaikki ovat selvillä vanhusneuvoston tehtävistä ja omista rooleistaan.

Esteettömyys ja saavutettavuus

- Vanhusneuvoston kokouksissa ja toiminnassa kuten myös muussa kunnan toiminnassa on tärkeää huomioida esteettömyys ja saavutettavuus laajasti ikäänntyneiden tarpeet huomioiden.
- Esteettömyys- ja saavutettavuusasioissa on tarvittaessa hyvä olla yhteydessä alueen vanhus- ja eläkkeensaajayhdistyksiin tai valtakunnallisiin vanhusjärjestöihin, jotka voivat antaa tarkempaa tietoa asian huomioimiseksi.
- Kokoustilojen tulee olla esteettömät. Kulku apuvälineillä, kuten pyörätuolilla, tulee olla esteetöntä ja käytettävissä tulee olla inva-wc. Huomiota tulee kiinnittää myös näkemis- ja kuulemisympäristöjen esteettömyyteen: kokoustilassa on oltava induktiosilmukka sekä riittävä, häikäisemätön valaistus. Huolehditaan mahdollisuuksien mukaan tarvittavasta tulkkauksesta.
- Vanhusneuvoston viestinnässä kuten kotisivuilla, tiedotteissa ja kokousmateriaaleissa tulee huomioida saavutettavuus eri käyttäjäryhmien kannalta. Myös kokouksissa on huomioitava, että informaatio on kaikille saavutettavaa.

Hyvä käytäntö:

”Vaasassa on kiinnitetty huomiota esteettömyyteen ja saavutettavuuteen kaupungin toiminnassa. Kaupungin sivuilta on helposti löydettävissä esteettömyysoasio, jossa on tietoa esteettömyydestä yleisesti ja muun muassa kaupungin toimipaikkojen esteettömyydestä. Kaupunki on valinnut saavutettavuuskoordinaattorit kaupungin eri toimialoille. Kaupunginvaltuuston kokoukset videoidaan ja lähetetään suorana verkossa. Kaupunginhallituksen päätökset julkaistaan myös viittomakielellä ja ääneen luettuina, jotta ne olisivat mahdollisimman monille saavutettavia.”

3. Miten maakunnallinen vanhusneuvosto perustetaan?

HE maakuntalaiksi 26 §:

”Maakuntahallituksen on asetettava (...) ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi (...) maakunnan vanhusneuvosto.

Vaikuttamistoimielinten jäsenet tulee valita maakunnan kunnissa toimivien vastaavien vaikuttamistoimielinten jäsenistä siten, että kustakin vaikuttamistoimielimestä valitaan vähintään yksi edustaja.”

Tarkemmin toimikausi, valintatapa, kokoonpano ja kokoonpanon laajuus voidaan päättää maakunnassa.

Esimerkkejä hyvistä toimintatavoista

Toimikausi

Vaikuttamistoimielinten toimikauden pituudesta ei säädetä laissa mitään, joten maakunnassa voidaan arvioida tarkoituksenmukaisen vanhusneuvostokauden pituus. Toimikausi voidaan asettaa esimerkiksi maakuntavaltuusto- ja samalla kunnanvaltuustokauteen, sillä useat kunnalliset vanhusneuvostot nimetään valtuustokaudeksi. Toimikausi voi myös olla lyhyempi. Toimikaudesta voidaan myös sopia, että jäsenistöstä vaihtuu noin puolet määräajoin.

Kunnallisten vanhusneuvostojen edustajien nimeäminen

Kun uusi valtuustokausi on alkanut ja kunnat ovat nimittäneet omat vanhusneuvostonsa, maakuntahallitus pyytää alueen kunnallisilta neuvostoilta esityksiä maakunnallisen neuvoston jäsenistä, esimerkiksi yhdestä kahteen henkilöön kustakin neuvostosta.

Jokaisesta maakunnan alueella toimivasta kunnallisesta vanhusneuvostosta tulee valita maakunnalliseen vanhusneuvostoon vähintään yksi edustaja. Jos maakunnassa toimii kuntien yhteisiä vanhusneuvostoja tai esimerkiksi yhteisiä vanhus- ja vammaisneuvostoja, tulee siis myös näistä valita vähintään yksi edustaja.

Vanhusneuvoston kokoa ei välttämättä ole hyvä kasvattaa kovin suureksi, jotta sen luonne säilyisi keskustelevana ja aidosti osallistavana. Tästä syystä voi olla perusteltua, että kustakin kunnallisesta toimielimestä valitaan vain yksi varsinainen ja tarvittava määrä varaedustajia maakunnalliseen toimielimeen. Maakunnan vanhusneuvoston kokoa voidaan toki pohtia myös ottaen huomioon esimerkiksi kuntien asukasluku ja nimeämällä isompien kuntien vanhusneuvostoista kaksi jäsentä. Mikäli maakunnan vanhusneuvostosta uhkaa tulla tehokkaan työskentelyn kannalta liian suuri, on mahdollista pohtia erilaisia joustavia malleja ja työryhmien käyttöä.

Esimerkki: työvaliokunta

Keski-Pohjanmaalla on vammaisneuvostossa käytössä malli, jossa varsinaisen neuvoston lisäksi on olemassa pienempi työvaliokunta, jossa on edustettuna osa maakunnan vammaisneuvoston jäsenistä ja joka käsittelee kiireellisempiä asioita. Tällöin varsinainen neuvosto voisi keskittyä strategisempiin ja laajakantoisempiin kysymyksiin ja työjaosto voisi valmistella ja käsitellä kiireelliset/ yksinkertaisemmat tai selvät asiat. Yksi vaihtoehto joustavoittaa ja nopeuttaa asioiden käsittelyä voisi olla myös erilaiset sähköiset kokouskäytännöt ja asioiden kommentointi muutenkin sähköisesti. Tämä edellyttää luonnollisesti sitä, että laitteistojen ja tietojärjestelmien käyttö sekä saavutettavuus ratkaistaan.

Joka tapauksessa on tarkoitus, että maakunnallisen vanhusneuvoston jäsenet edustavat oman maakuntansa ikääntyneitä ja heidän näkemyksiään laajasti ja moninaisesti. Moninaisuus tarkoittaa mm. Suomen perinteisten ja uusien etnisten vähemmistöjen, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvien sekä vammaisten ikääntyneiden tarpeiden huomioon ottamista kaikessa vanhusneuvostojen työssä. Suoranaista estettä ei myöskään ole valita maakunnan vanhusneuvostoon lain vaatimien kunnallisten vanhusneuvostojen jäsenten lisäksi muita alueen ikääntyneitä alueellisten olosuhteiden huomioon ottamiseksi. Esimerkiksi joissakin maakunnissa on käytäntönä, että alueellinen eläkeläisten neuvottelukunta ehdottaa edustajat maakunnan vanhusneuvostoon. Tämä on määritelty maakuntahallituksen vahvistamassa ohjesäännössä.

Jos maakunnallisen vanhusneuvoston jäsen eroaa syystä tai toisesta tehtävästään, pyytää maakuntahallitus kyseiseltä kunnalliselta vanhusneuvostolta esityksen uudesta edustajasta.

Maakuntahallinnon edustus

Vanhusneuvoston kokouksiin on käsiteltävien asioiden kannalta tärkeää saada mukaan maakunnan keskeiset päättäjät ja virkamiehet. Vakituisten edustajien lisäksi vanhusneuvosto voi kutsua käsiteltävien asioiden mukaisesti tarvittaessa muitakin maakunnan edustajia esittelemään valmisteilla olevia asioita ja mahdollistamaan suoran tiedonkulun vanhusneuvoston ja maakunnan eri hallinnonalojen ja toimielinten välillä.

Puheenjohtajan ja sihteerin valinta

Vanhusneuvosto valitsee keskuudestaan puheenjohtajan sekä tehtäviä muihin tarpeelliseksi katsomiinsa tehtäviin, kuten esimerkiksi varapuheenjohtajaksi, sihteeriksi tai varasihteeriksi. Puheenjohtajana voi toimia äänestyksen perusteella yksi kunnallisen vanhusneuvoston edustaja ja sihteerinä esimerkiksi maakunnan viranhaltija tai vanhusneuvoston jäsen. Sama puheenjohtaja voi jatkaa koko vanhusneuvoston kauden tai hän voi toimia tehtävässä myös lyhyemmän määräajan. Puheenjohtaja tehtävä voi vaihdella eri kunnallisen vanhusneuvoston edustajien

4.4.2018

välillä. Puheenjohtajan valintamenettely on vanhusneuvoston omassa päätäntävallassa, joten muitakin tapoja voi olla.

4. Maakunnan vanhusneuvoston toiminta

HE maakuntalaiksi 26 §:

”Maakunnan vaikuttamistoimielimille tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa maakunnan toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä (...) ikääntyneen väestön (...) ja heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta ja vaikuttamistoimielimet tulee ottaa mukaan osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen maakunnassa.”

Tarkemmin vaikuttamismahdollisuuksista ja toimintatavoista voidaan päättää maakunnassa.

Esimerkkejä hyvistä toimintatavoista

Toimintatavat

Vanhusneuvosto voi tehdä aloitteita, lausuntoja ja kannanottoja maakunnan toimielimille tärkeiksi katsomissaan asioissa. Vanhusneuvoston edustajilla voi olla puhe- ja läsnäolo-oikeus maakunnan päättämässä toimielimissä. On myös mahdollista nimetä vanhusneuvoston jäsenille ns. kummivaltuutetut maakuntavaltuustosta vuorovaikutuksen lisäämiseksi.

Käsiteltävien asioiden valinta

Maakunnan virkamiesten olisi hyvä tuoda vanhusneuvoston käsiteltäväksi ikääntyneen väestön kannalta merkittävät valmisteilla olevat asiat. Estettä ei ole sille, että vanhusneuvoston jäseniä otetaan jo suunnitteluvaiheessa mukaan esimerkiksi työryhmiin. Myös vanhusneuvoston jäsenillä on hyvä olla oikeus ehdottaa käsiteltäviä asioita. Kunnallisia vanhusneuvostoja ja alueen eläkeläisyhdistyksiä voi kannustaa tekemään aloitteita, esityksiä ja kannanottoja maakunnalliselle vanhusneuvostolle käsiteltävistä asioista.

Maakunnassa valmisteluun tulevista ikääntyneitä koskevista hankkeista, uudistuksista ja/tai muutoksista on oleellista saada tietoja etukäteen. Näiden perusteella vanhusneuvosto voi antaa kannanottoja ja lausuntoja sekä tehdä aloitteita, jotka tulee käsitellä asian vaatimalla kiireellisyydellä.

Tyypillisiä ikääntyneitä koskettavia ja kiinnostavia asioita voivat olla esimerkiksi seuraavat:

- Osallistuminen ikääntymispoliittiseen ja muuhun strategiatyöhön.
 - Vanhusneuvosto voi esimerkiksi kerätä tietoa jo varhaisvaiheessa päätöksenteon ja arvioinnin tueksi esimerkiksi tyytyväiskyselyjen avulla.
- Osallistuminen kehittämishankkeisiin

- asiantuntemuksen käyttö ikääntyvien palveluoppaan tekoon tai ikääntyneille suunnatun verkkopalvelun kehittämiseen ja jalkauttamisen osallistaminen.
- ikääntyneen kotona asumisen tukemisen ja kehittämisen tai/ja palveluasumisen ja tehostetun palveluasumisen yksikön suunnittelussa ikääntyneillä on arvokasta kokemusasiantuntijuutta, jota kannattaa hyödyntää jo suunnitteluvaiheessa.
- Osallistuminen/vaikuttaminen sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseen
 - Esimerkiksi matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen/ neuvontapisteiden suunnittelu/aloitus/jalkautus.
- Osallistuminen erilaisten alueellisten kuulemis- ja tiedotustilaisuuksien järjestämiseen yhdessä maakunnan kanssa ja mm. kuntien vanhusneuvostoja osallistaen.
 - Osallistuminen erilaisten tapahtumien järjestämiseen maakunnassa esimerkiksi järjestämällä vuosittain kuulemistilaisuuden ”Maakunta kuulee ja vaikuttaa vanhusviikolla”.
- Vanhusneuvoston hyödyntäminen tiedottamis- ja viestintäkanavana ikääntyneitä koskevista asioista, muutoksista ja mahdollisuuksista.
 - Viestimisessä tulee käyttää monipuolisesti niin verkossa tapahtuvaa viestimistä (ikäntyneiden omat verkkosivut), kuin tuottaa kirjallista materiaalia (oppaat, esitteet). Tuotokset tulee tehdä selkokielellä helposti saavutettavaksi. Vanhusneuvoston toiminta tulee tehdä tunnetuksi ja tunnistettavaksi esimerkiksi järjestämällä maakunnan vanhusneuvoston kuulemistilaisuuksia maakuntalaisille kerran vuodessa sekä tiedottamalla valtakunnallisessa/alueellisessa mediassa. Vanhusneuvoston saavutettavuus (mm. yhteystiedot) tulee varmistaa.
- Verkostoituminen esimerkiksi muiden maakunnallisten vanhusneuvostojen kanssa hyvien käytänteiden ja kokemusten jakamiseksi ja jalkauttamiseksi.
 - Merkittävin tavoite tulee olla siinä, kuinka voidaan vaikuttaa eri toimintojen ja tehtävien avulla siihen, että ikääntyneet voivat elää mahdollisimman hyvää elämää ja arkea ja kuinka sitä voidaan tukea.

Vanhusasiat on huomioitava laajasti

Vanhusneuvoston toiminnan tavoitteena on, että ikääntyneen väestön asiat huomioidaan kaikessa maakunnan toiminnassa. Tämä edellyttää, että maakunnan toimijat ovat tietoisia vanhusneuvostosta ja osaavat hyödyntää sen asiantuntemusta. Valmisteltaessa ikääntyneiden kannalta merkittäviä asioita vanhusneuvosto osallistetaan työhön automaattisesti. Tarkoituksenmukaista olisi saada ikääntyneiden oikeuksien huomioiminen mukaan toimintaa ohjaaviin asiakirjoihin.

Esteettömyyden ja saavutettavuuden edistäminen

Vanhusneuvostolla on tärkeä tehtävä ikääntyneitä koskevan paikallisen tiedon tuottamisessa esteettömyydestä ja saavutettavuudesta. Hyvin toimiva yhteistyö maakunnan kanssa hyödyttää molempia osapuolia. On tärkeää ja lopulta myös taloudellista antaa vanhusneuvostolle mahdollisuus osallistua asioiden käsittelyyn jo suunnitteluvaiheessa, jotta esimerkiksi esteettömyys osataan ottaa huomioon. Lisäksi ikääntyneiden kokemukset esteettömyydestä on tärkeä välittää maakunnan tietoon, jotta asioihin voidaan reagoida.

Viestinnässä käytetty kieli on esteettömyyden ja saavutettavuuden toteutumisessa merkittävässä roolissa. Maakunnan tulee huolehtia siitä, että viestintä tapahtuu

riittävän selkokielisesti ja viestinnässä otetaan huomioon ikääntyneen väestön erityispiirteet ja mahdolliset heikkoudet. Huomiota tulee kiinnittää esimerkiksi yhtenäisen termistön käyttöön samoista asioista puhuttaessa sekä lyhenteiden selventämiseen.

On tärkeää saattaa maakunnan viranhaltijoiden ja päättäjien tietoon päätöksenteon tueksi esteettömyyteen liittyviä faktoja. Esteettömät ratkaisut eivät hyvin suunniteltuina juurikaan lisää kustannuksia. Sen sijaan valmiiseen rakennukseen tai järjestelmään tehtävät muutostyöt voivat olla kalliita. Esteellisyys aiheuttaa lisäksi monenlaisia välittömiä ja välillisiä kuluja, jotka tulee ottaa huomioon arvioitaessa esteettömyyden kustannusvaikutuksia.

Kaikille sopiva suunnittelu on tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palveluiden suunnittelua sellaiseksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua. Kaikille sopiva suunnittelu on loistava tavoite kaikessa kunnan toiminnassa. Vanhusneuvostolla on tärkeä rooli, jotta ikääntyneiden erityistarpeet tulevat huomioiduiksi suunnittelussa. Mitä vähemmän esteitä on, sitä vähemmän on tarvetta erityisratkaisuille ja erityispalveluille.

Yhteistyö ja toiminnan tunnetuksi tekeminen

Maakunnan vanhusneuvoston olisi hyvä järjestää kuulemisia ja tehdä esimerkiksi kyselyitä, joilla saadaan kerättyä mahdollisimman kattavasti näkemyksiä maakunnan ikääntyneiltä henkilöiltä ja eri yhdistyksiltä ja muilta yhteisöiltä.

Vanhusneuvoston tulee myös itse olla aktiivinen ja tehdä toimintaansa tunnetuksi niin maakunnan viranhaltijoiden kuin eläkeläisyhdistysten ja maakunnan ikääntyneen väestön suuntaan.

Vanhusneuvoston toiminnan tulee olla näkyvää. Neuvostolla tulee olla mahdollisuus olla esillä sopivissa tapahtumissa, jotta neuvoston jäseniä on helppo lähestyä ja neuvoston jäsenet tulevat tutuiksi.

5. Ohjeita ja malliasiakirjoja

Toimintasäännön laatiminen

Maakuntahallitus voi hyväksyä vanhusneuvostolle toimintasäännön, jossa todetaan neuvoston

- lakisääteiset ja muut tehtävät,
- jäsenten lukumäärä ja valintatapa,
- toimikausi,
- kokous- ja toimintakäytännöt,
- puheenjohtajan valinta,
- sihteerin tehtävien hoitaminen,
- toimintasuunnitelman laatiminen,
- toimintakertomuksen laatiminen sekä
- yhteistyö kuntatason vaikuttamistoimielimen kanssa.